

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

לקוטי שיחות

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

שניאורסאהן

מליובאוויטש

בהעלותך

מתורגם ומעובד לפי השיחות של לקוטי שיחות חלק כג

(תרגום הפשוט)

יוצא לאור על ידי

„מכון לוי יצחק“

כפר חב"ד ב'

שנת חמשת אלפים שבע מאות ושמונים ואחת לבריאה
ה'י' תהא 'שנת פלאות אראנו

לעילוי נשמת

הרה"ח הרה"ת אי"א

ר' מנחם מענדל ע"ה

בן הרה"ח הרה"ת ר' אלחנן דובער הי"ד

מאראזאוו

מקושר לכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

וכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו מה"מ

נולד בעיר ליובאוויטש

זכה לגור ולקבל קירובים

בבית כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ בעיר רוסטוב

למד מתוך מסירת נפש בשיבת תו"ת במחלת

שימש כשו"ב

הי' ממייסדי ושימש בתור מנהל ומשפיע

במתיבתא ובית מדרש במוסד חינוך אהלי תורה

וזכה להשפיע לאלפי תלמידים

בהתוועדויותיו הרבות

הכניס רוח חסידית ושמחה לרבים משומעיו

גידל משפחתו לחסידות ולהתקשרות

והרבה מהם שלוחים בכל קצוי תבל

נפטר בשיבה טובה ר"ח שבט ה'תשע"ח

ת. נ. צ. ב. ה.

(מנוסח המצבה)

*

נדפס ע"י משפחתו שיחיו

For this and other books on Moshiach & Geulah, go to:

<http://www.torah4blind.org>

To dedicate an issue in honor of a loved one, call (323) 934-7095

הכתובת להשיג השיחות באינטרנט:

<http://www.torah4blind.org>

בהעלותך

א. יפוצו אויבך וינוסו משנאיך

על הפסוק¹ „ויהי בנסוע הארון ויאמר משה קומה ה' ויפוצו אויבך וינוסו משנאיך מפניך” מפרש רש”י: „ויפוצו אויבך, המכונסין. וינוסו משנאיך, אלו הרודפים”.

בפשטות מובן², שרש”י תמה על כפל הלשון בפסוק³ – „ויפוצו אויבך וינוסו משנאיך” – והוא מפרש שמדובר כאן על שני סוגים: במילים „ויפוצו אויבך” מדובר על האוייבים „המכונסין”, ולכן יתרחש ההיפך מכך – „ויפוצו אויבך”⁴. ואילו המילים „וינוסו משנאיך” מדברות על הרודפים, שבמקום לרדוף אחר ישראל הם ימלטו – „וינוסו משנאיך”.

אך יש דיוק בולט בניסוח של דברי רש”י: לגבי „ויפוצו אויבך” הוא אומר „המכונסין”, אך לגבי „וינוסו משנאיך” הוא מוסיף את המילה „אלו הרודפים”?

ושינוי זה תמוה יותר: המקור לפירוש רש”י הוא בספרי⁵, ושם נאמר „אלו המכונסין.. אלו הרודפים”, ורש”י משנה מלשון הספרי – לגבי „אויבך” הוא משמיט את המילה „אלו”, ואילו לגבי „משנאיך” הוא כן מצטט מילה זו!

ב. משנאיך אלו שונאי ישראל

לאחר מכן מצטט רש”י שוב את המילה

„משנאיך”, ומפרש⁷: „אלו שונאי ישראל, שכל השונא את ישראל שונא את מי שאמר והיה העולם, שנאמר⁸ ומשנאיך נשאו ראש, ומי הם, על עמך יערימו סוד”.

בפשטות מתכוון רש”י להבהיר כאן: בפסוק הרי מדובר על הבאים להלחם עם ישראל, ומדוע איפוא הם מכונים בפסוק „משנאיך”, (של הקב”ה)⁹? לפיכך מפרש רש”י, „שכל השונא את ישראל, שונא את מי שאמר והיה העולם”.

אך תמוה: שאלה זו מתעוררת לפני כן לגבי „ויפוצו אויבך” – ואם כך, מדוע אומר רש”י פירוש זה רק על „וינוסו משנאיך”?

יש המפרשים¹⁰, שמשום שבפסוק המובא על ידי רש”י כהוכחה נאמר „משנאיך”, לכן מביא רש”י פירוש זה על „משנאיך”, ולא על „אויבך” („שלא נזכר שם אוייבים”).

אך תירוץ זה קשה מאוד, כי באותו פסוק, לפני המילים „משנאיך נשאו ראש”, נאמר: „כי הנה אויבך יהמיון”¹¹ – ואם כך, הרי נאמר במפורש, שאלו אשר „על עמך יערימו סוד” נקראים „משנאיך” וגם „אויבך”?

ויותר מכך: בדומה לענין שמביא רש”י כאן – ש„שונאי ישראל” נקראים „משנאיך” של הקדוש-ברוך-הוא – כבר פירש רש”י לפני כן, על הפסוק „תהרוס קמייך” (בשירת הים בפרשת בשלח¹²): „ומי הם הקמים כנגדו, אלו הקמים על ישראל”, ושם הוא אכן מביא את ההוכחה

(7) מספרי עה”פ (בשינוי לשון – ראה לקמן סעיף ד”ה ובהערות שם).

(8) תהלים פג, ג”ד.

(9) בספרי כאן: „וכי יש שונאים לפני מי שאמר והי’ העולם.. וכי יש קמים לפני כו” – אבל ע”ד הפשט מצינו קמים נגד ה’ (גם כשאינם קמים נגד ישראל) – נח שם (וברש”י שם: ונעשה עמו מלחמה. וראה רש”י שם י, ח”ט. יא. ועוד), וכן שונא אביו שבשמים” (רש”י לך יד, ב). אבל ראה לקמן בפנים סו”ה ואילך.

(10) שפ”ח כאן (בשם קיצור מורחב).

(11) ובספרי כאן הובאו גם תיבות אלו.

(12) טו, ז (וכמצויין בנחלת יעקב כאן). והוא ממכילתא עה”פ שם (בשינוי לשון – ראה לקמן סעיף ה והערה 21).

(* בב’ כת”י שתח”י ד”ה ינוסו משנאיך ליתא (וב’ מהם נתוסף אח”כ על הגליון).

לעילוי נשמת

ותיק וחסיד אי”א עוסק בצ”צ באמונה
מסור ונתון לעשות צדקה וחסד
בעל מעשים ומרץ ורב פעלים
הרה”ח התמים ר’ שניאור זלמן ע”ה
בן הרה”ח התמים ר’ יצחק אלחנן הלוי הי”ד
שגלוב
מקושר מאוד לכ”ק אדמו”ר מה”מ מליובאוויטש
ממיסדי ומנהלי הארגון “פרי”
לקרב את היהודים עולי רוסיא לאביהם שבשמים
ולכהניסם בבריתו של אאע”ה
המדריך והמשפיע שלהם ורבים השיב מעון
הפיץ תורה ע”י שיעוריו הרבים
ממנהלי ופעילי מבצע תפילין וכו’
השקיע כוחות רבים לטובת שכונת המלך
ולחיזוק כבוד רבני ליובאוויטש
זכה להעמיד דורות חסידים ואנשי מעשה
נפטר בשם טוב
כ”א תמוז ה’תשס”ו
ת’ נ’ צ’ ב’ ה’

(1) פרשתנו י, לה.
(2) באר מים חיים (לאחי המהר”ל) כאן.
(3) ואף שבפשט”מ אפ”ל דרך הכתובים במשל וסיר לכפול הענין במלים שונות (ראה נבואת בלעם. וראה לק”ש ח”א ע’ 85 ואילך), וכפ”ל הראב”ע כאן – מ”מ מובן, דיומתק יותר באם יש לפרש דקאי על ענינים נפרדים*. ועוד ועיקר – ינוסו שונה מיפוצו (ע”ד נח יא, ד) ולא כפל. וראה שפ”ח כאן עוד הכרח לפרש”י זה (בכמה הוצאות נשמט קטע זה בשפ”ח).
(4) להעיר מדור הפלגה דהוי „עם אחד ושפה אחת” ולכן „ויפץ ה’ גו” (נח יא, א ואילך). אבל ראה לקמן סעיף ג.
(5) בדפוס שני וכמה כת”י רש”י* גם כאן „הרודפים” (בלי תיבת „אלו”) – אבל בדפוס ראשון ודפוס רש”י שלפנינו הוא כבפנים.
(6) עה”פ.

(* וראה שיחת ש”פ יתרו תשד”מ.

ובפרט שהרועה¹ אהרן הכהן שבדורנו – כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו . . ע"י ה"קול קורא" שלו ד"לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה"², וההכרזה³ שצריכים רק "לצחצח את הכפתורים", ולאחרי' – ההודעה שכבר סיימו גם את זה, וצריך להיות רק "עמדו הכן כולכם"⁴ ללכת לקבל פני משיח צדקנו בגאולה האמיתית והשלמה.

– „וכן הוא אומר“ – (לא מן הביטוי „משנאיך נשאו ראש“, אלא מהמילים „כי הנה אויבך יהמיון, ומה היא ההמיה, על עמך יערימו סוד, ועל זה קורא אותם אויביו של מקום.“
ואילו בפסוקנו אין רש"י מפרש ענין זה על המילה „אויבך“, אלא רק על „משנאיך“?

ג. משנאי הקב"ה ולא שנואי הקב"ה

מפרשים אחרים¹³ מתרצים, שאת המילה „אויבך“ ניתן להסביר, שאין משמעותה כלפי אלו אשר שונאים את הקב"ה, אלא להיפך, אלו שהקדוש-ברוך-הוא שונא אותם. ולעומת זאת את המילה „משנאיך“ (ולא „שונאיך“) אי אפשר לפרש, אלא באופן אחד בלבד: אלו אשר שונאים אותך – ולכן צריך רש"י להבהיר „אלו שונאי ישראל, שכל השונא...“.

אך גם תירוץ זה אינו מובן, כי:

בנוסף לעיקר, שכיון שרש"י כבר פירש לפני כן, כדלעיל, שאלו אשר „על עמך יערימו סוד“ נקראים „אויבך“, „אויביו של מקום“, כי ה"קמים על ישראל" הם גם „קמים כנגדו“ – בדיוק כ„משנאיך“ – ואם כך, הרי אין כבר מקום להסביר כאן אחרת ולומר בדוחק שהמשמעות של המילה „אויבך“ כאן היא לאלו אשר הקב"ה שונא אותם, ובנוסף לכך, מתוכנם של הפסוקים בהמשך (לפי פירוש רש"י) מובן, שבמילה „אויבך“, בדיוק כבמילה „משנאיך“, הכוונה היא לאלו אשר שונאים את ישראל¹⁴, שאיבתם ושנאתם מתבטאת במלחמתם נגד ישראל. כפי שנאמר לפני כן¹⁴, „וארון ברית ה' נוסע לפניהם“, כפי שמפרש רש"י „זה הארון היוצא עמהם למלחמה“, ובהמשך לכך נאמר בפסוק „ויהי בנסוע הארון... ויפוצו אויבך (המכונסין) וינוסו משנאיך (אלו הרודפים)“ – וממילא אין מלכתחילה מקום לומר שהמשמעות של המילה „אויבך“ כאן היא לאלו שהקב"ה שונא אותם. והכרחי אפוא לומר, שרש"י אינו מפרש דבר על „אויבך“, משום שהוא מסתמך על פירושו הקודם ל„תהרוס קמייך“, ששם הוא

[13] משכיל לדוד ובאר יצחק כאן.

[14] להעיר מתיב"ע ות"י כאן „בעלי דבביון דעמך“. [14] י, לג.

כבר הסביר בבירור, שאלו אשר „על עמך יערימו סוד .. קורא אותם אויביו של מקום.“
אך אם כך, קשה לאיך גיסא: מדוע כאשר מגיעים למילה „משנאיך“ אין רש"י מסתמך על פירושו הקודם, אלא הוא אומר זאת שוב?

ד. דיוקים בלשון רש"י

כן ישנם מספר דיוקים בלשון רש"י, ובמיוחד תמוהים ההבדלים בין דברי רש"י כאן לבין דבריו בפירושו על „תהרוס קמייך“, שהוזכר לעיל, ומהם:

(א) מדוע מדגיש רש"י כאן „שכל השונא את ישראל שונא את מי שאמר והיה העולם“, ואינו אומר בקצרה „שונא את הקדוש-ברוך-הוא“ או „שונא את המקום“¹⁵?

(ב) בפירושו על „תהרוס קמייך“ מאריך רש"י בלשונו „ומי הם הקמים כנגדו“, ואילו כאן הוא אומר מיד: „משנאיך, אלו שונאי ישראל“¹⁶.

(ג) כאשר רש"י מביא שם את ההוכחה מן הפסוק „כי הנה אויבך יהמיון“ הוא מתבטא במילים „וכן הוא אומר“, ואילו כאן הוא אומר „שנאמר“¹⁷.

(ד) כאשר מבאר רש"י את ההוכחה הוא אומר כאן „משנאיך נשאו ראש, ומי הם על עמך יערימו סוד“, שהשאלה היא מי הם משנאיך¹⁸. לעומת זאת, שם אומר רש"י (א) „כי הנה אויבך יהמיון ומה היא ההמיה על עמך יערימו סוד“, כלומר, שהשאלה היא במה מתבטאת פעולתם (ההמיה) של „אויבך“, (ב) אחר-כך מסיים רש"י ואמר „ועל זה (משום ההמיה של „ועל עמך...“) קורא אותם אויביו של מקום“.

[15] בדפוס שני וכמה כתי"י רש"י „להקב"ה* (ובא' הכתי"י – „מקום“), אבל בדפוס ראשון ודפוס רש"י שלפניו הוא כבפנים.

ואף ש"כיה לשון הספרי (ראה הערה 19), הרי כמדובר כמ"פ, כל המובא בפרש"י עדי"ת הוא פשוטו של מקרא. ובפרט שכאן לא ציין רש"י שהוא מספרי.

[16] ובפרט שבספרי כאן ליתא תיבות אלו.

[17] ובפרט שגם בספרי כאן הלשון „וכן הוא אומר“ (על הפסוק שהביא לפניו).

[18] ומשנה מלשון הספרי כאן (ועד"ז הוא במכילתא שם) „מפי מה על עמך כו“.

(* באחדים מכת"י רש"י שתח"י התיבות "שכל השונא" מי שאמר והי' העולם" – ליתא.

להביא את 770 הביתה!
 כל מי שהיה ב-770 אי פעם, זוכר בודאי את שלל הקובצים והעלונים המחולקים בכל ליל שבת קודש כעת ניתן להשיג את חלקם ברשת האינטרנט, אצלך בבית!
 האתר מנוהל ע"י הרה"ת ר' יוסף-יצחק הלוי שגלוב וכתובתו: <http://www.moshiach.net/blind>
 יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!

הוספה

בשורת הגאולה

כו.

ובכל זה קומט צו נאָכמער הדגשה בדורות האחרונים, בעקבתא ועקבתא דעקבתא דמשיחא ובפרט בדורנו זה, דער דור האחרון פון גלות . . דוקא דער עקב שברגל, דער דור הכי אחרון, האָט דעם כח צו זיין „עולה מאלי“ און אויפהויבן די אַלע דורות שלפני זה, דורך דעם וואָס דער דור האחרון פון גלות ווערט דער דור הראשון פון גאולה – די גאולה פאַר אַלע אידן במשך כל הדורות!

ובפרט אז הרועה¹ אהרן הכהן שבדורנו – כ”ק מו”ח אדמו”ר נשיא דורנו . . דורך זיינע „קול קורא” פון „לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה”², און די הכרזה³ אַז מ’דאַרף נאָר „צופוצן די קנעפלעך”, און דערנאָך – די הודעה אַז מ’האָט שוין דאָס אויך פאַרענדדיקט, און עס דאַרף נאָר זיין „עמדו הכן כולכם”⁴ צו גיין מקבל זיין פני משיח צדקנו בגאולה האמיתית והשלימה.

(משיחות ש”פ בהעלותך, י”ט סיון תנש”א)

- (1) שכן נקרא אהרן במקרא מפורש „שלושת הרועים” (זכר’ יא, ח. וראה תענית ט, סע”א).
- (2) נדפסו באגרות קודש שלו ח”ה ע’ שסא ואילך. שעז ואילך. תח ואילך. ח”ו ע’ תל ואילך.
- (3) ראה שיחת שמח”ת תרפ”ט.
- (4) ראה אגרות קודש אדמו”ר מהוריי”צ ח”ד ע’ רעט. „היום יום” טו טבת. ובכ”מ.

ובכל זה מתוספת הדגשה יתירה בדורות האחרונים, בעקבתא ועקבתא דעקבתא דמשיחא ובפרט בדורנו זה, הדור האחרון של הגלות . . דוקא העקב שברגל, הדור הכי אחרון, יש בכחו להיות „עולה מאלי” ולהעלות את כל הדורות שלפני זה, עי”ז שהדור האחרון דהגלות נעשה הדור הראשון דהגאולה – הגאולה לכל בני” במשך כל הדורות!

ה. שנה לישראל ושנאה לה’ – היינו הך

כדי להבין כל זאת יש להקדים ולהדגיש שבדברי רש”י בפרשתנו יש הבדל מהותי לעומת דברי ה”ספרי”, שהוא המקור לפירוש רש”י: „ב”ספרי” נאמר „שכל מי ששונא את ישראל כאילו שונא את מי שאמר והיה העולם”¹⁹, ואילו רש”י אומר „שכל השונא את ישראל שונא את מי שאמר והיה העולם” (ללא המילה „כאילו”²⁰).

כלומר: רש”י מסביר, שהנאמר בפסוק „משנאיך” אינו מצביע רק על דמיון בחומרה של החטא והעונש (ששנאה לישראל דומה לשנאה לקב”ה), אלא „משנאיך” הכוונה כפשוטו – הם שונאים את הקב”ה, מפני ששני ענינים אלו הם היינו הך. או – היותו „שונא את ישראל” נובע מכך שהוא „שונא את מי שאמר והיה העולם”.

וכך גם בפירושו על „תהרוס קמך” מדגיש רש”י „ומי הם הקמים כנגדו אלו הקמים על ישראל”, ולא כלשון המכילתא²¹ „שכל מי שקם כנגד ישראל כאילו קם כנגד הקדוש-ברוך-הוא”²² – כי לפי רש”י שני ענינים אלו הם היינו הך: הגויים יודעים שישנאה להם „לי סגולה מכל העמים”²³ „בני בכורי ישראל”²⁴, ולפיכך, אצלם זהו דבר אחד: כאשר הם „קמים כנגדו” הרי הם ממילא „קמים על ישראל”²⁵

(19) כ”ה ביל”ש כאן ועוד (ראה ספרי מהדורת האראוויק). ובדפוסים שלפנינו: כמי ששונא את המקום.

(20) בדפוס שני וכמה כת”י רש”י שתח”י „כאילו” (ובדפוס ראשון וא’ מכת”י רש”י (שתח”י) – „כשונא” ובעוד כת”י – „מעלה עליהם הכתוב כאילו”) – אבל בדפוס רש”י שלפנינו הוא ככפנים.

(21) ולשון רש”י הוא לכאורה ע”פ ראשית לשון המכילתא שם, ומי הם שקמו נגדך הם שקמו נגד בניך. אבל לא משמע כן, כי הראי’ מהפסוק „כי הנה אויבך גו” הובאה על הענין „שכל מי שקם כו’ כאילו קם כו”.

(22) דק’ לשון זה (כאילו קם כו’) הובא בספרי כאן. (23) יתרו יט, ה.

(24) שמות ד, כב (וואמרת אל פרעה גו’ בני גו”).

(25) וצ”ק בפרש”י מטות (לא, ג), „שהעומד כנגד ישראל כאילו עומד כנגד הקב”ה”. ואולי – „עומד” מורה יותר על

מלחמה בפועל (במעשה) שזה אין שייך (כ”כ) כלפי מעלה. והא דלא הביא רש”י שם ראי’ לפירושו (ככפירושו כאן ובפ’ בשלח*) – י”ל בפשטות, כי שם מפורש הוא

(* ודחוק לומר כי סומך על פירושו בפרשתנו כאן. כי

שהם עם סגולתו של הקדוש-ברוך-הוא²⁶. אך באופן ובעוצמת השנאה עצמה יש הבדל בין „אויבך” (קמך) לבין „משנאיך”, ומשום כך אין רש”י יכול להסתמך בהבנת המילים „וינסו משנאיך” על פירושו לגבי „תהרוס קמך”: מהעובדה שאומות העולם הם „קמך” ו„אויבך” משום שהם „קמים על ישראל” ו„על עמך יערימו סוד” אי אפשר ללמוד ולהוכיח שכך הוא גם לגבי „משנאיך”, שנאתם לישראל היא הוכחה לשנאתם כלפי הקב”ה – כי הביטוי „שונא” מביע איבה עמוקה וחזקה הרבה יותר מאשר „אויב” ו„קמך”, אשר, לכאורה, אינה מתאימה כלפי מעלה, כדלהלן.

ו. אויב – שנאה גלויה. שונא – סינה נסתרת

ההבדל בין אויב לבין שונא, כאשר מקפידים להבדיל ביניהם²⁷, הוא:²⁸ אויב הוא מי שהשנאה אצלו היא בדרך כלל גלויה, שנאה הכרוכה בביטויים מעשיים, והוא מתנהג כלפי הזולת בפועל באופן של שנאה. לעומת זאת „שונא” הוא, בדרך כלל, מי שהשנאה היא אצלו מדה בלב²⁹, שזוהי שנאה עמוקה ביותר: השנאה לזולת חקוקה בלבו,

בהכתובים עצמם „נקמת בני ישראל .. נקמת הוי” משא”כ בנדר”ד שבכתוב נאמר רק „משנאיך” (ועד”ז בבשלה נאמר רק „קמך”).

(26) וכלשון המכילתא הנ”ל „שקמו נגד בניך”.

(27) כי בכמה מקומות – ב’ הלשונות משמשים לאותו הענין.

(28) ראה ערכי הכינויים (לבעל סה”ד) ע’ שונא ד, שונא בלב .. אויב המבואר בס’ החקירה בסופו (צב, א. וכו”ה אוה”ח כאן. ולהעיר מסה”מ תשי”א (ע’ 181) ועוד – בחילוק ד, „אויב” ו„מתנקם”.

ובכח”י (נצבים ל, ז) כתב דאויב גדול משונא דאויב הוא שבלבו איבה עולמית.

ואולי יש לתווכך עם הנ”ל דשנאה היא עמוקה יותר מאיבה – ע”פ המבואר בס’ החקירה בסופו (צב, א. וכו”ה באוה”ת בחוקותי ע’ ריא. ועוד) דמ”ש בכח”י דאויב גדול משונא הוא לפי שאיבה (מלשון אבה) שייכת לרצון ושנאה היא המדה בלב (היפך האהבה). ואכ”מ.

(29) כמש”ג (קדושים יט, יז) „לא תשנא את אחיך ובבבך”.

בפרשתנו מדובר ברגש שבלב (משנאיך). משא”כ שם במלחמה בפועל, ככפנים ההערה.

וכאשר מדובר על „אויביך“ ו„משנאיך“ וישאל צריכים תחלה דווקא לחזור בתשובה, הפוגעים ב„שמך הגדול“, אין הקדוש־ברוך הוא מתחשב בשום חישובים, ואפילו לא בכך על ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש. (משיחת ש"פ בהעלותך תשכ"ט)

לזכות

כ"ק אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח

ויהי ר"ש קיום הוראת

כ"ק אדמו"ר מלך המשיח (בשיחת ב' ניסן ה'תשמ"ה)

להכריז יחי, יקויים הבטחתו הק',

שההכרזה תפעל ב'ביאת דוד מלכא משיחא'

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

אלו המכונסין" (שהמילה „אויביך“ מוכיחה שמדובר על אלו ש„מכונסין“), אלא „ויפוצו אויביך המכונסין“: מן הנאמר בפסוק „ויפוצו יודעים שמדובר על אויבים שהם „מכונסין“³³. אך לעומת זאת, על המילים „וינוסו משנאיך“ אומר רש"י „אלו הרודפים“, כי רודפים אינו רק ההיפך של „וינוסו“ אלא זוהי תוכן המשמעות של התואר „משנאיך“³⁴ – „משנאיך אלו הרודפים“³⁴ – אלו אשר יש בלבם שנאה, ולכן הם רודפים את ישראל, ומחפשים תמיד כיצד להרע ולהזיק לישראל.

ח. לא תיתכן שנאה כלפי הקדוש־ברוך־הוא

בהמשך לפירוש „וינוסו משנאיך“, אלו הרודפים – שבמילה „משנאיך“ מדובר על אלו אשר יש בלבם שנאה עמוקה לישראל ולכן הם רודפים אותם, מתעורר אצל רש"י הקושי: כיצד ייתכן להשתמש בביטוי זה „משנאיך“ – כלפי הקדוש־ברוך־הוא, שאצל „בשר ודם“ יהיה שנאה עמוקה לקדוש־ברוך־הוא, ויותר מכך – באופן של „רודפים“³⁵?

את התואר „אויביך“ כלפי ה', המבטא רק שנאה גלויה הכרוכה במעשה בפועל נגד ה', ועל־אחת־כמה־וכמה את המילה „קמיך“ המתארת את העשייה בפועל, ניתן להבין: כאשר האדם חפץ לנהוג להיפך מרצון ה', ואינו יכול או אינו חפץ להמנע מכך הרי הוא מורד בה' ופועל בניגוד לרצונו, עד כדי כך שעלולה לצמוח מכך איבה, שהוא יפעל כך במטרה להכעיס, נגד רצון ה'.

אך כיצד ייתכן שיהיו „משנאיך“, אנשים

ולכן לא זו בלבד שהוא מתנהג כלפי השנאו עליו באופן רע כאשר הדבר מתאפשר, אלא הוא שקוע בשנאה זו ועסוק תמיד בחיפוש אחר דרכים ורעיונות לפגוע ברשעות בשנאו עליו, בדומה לנאמר³⁰, „והוא לא שונא לו מתמול שלשום“ – מי ששומר את הטינה „מתמול שלשום“ ומחפש תמיד את רעת זולתו, נקרא „שונא לו“.

זהו גם ההסבר לכך שבתוכחה שבפרשת בחוקותי³¹ מופיעים בתורה שני הביטויים „ונגפתם לפני אויביכם ורדו בכך שונאיכם“, אשר, כפי שמביא רש"י³², המשמעות של „ונגפתם לפני אויביכם“ היא „בעלי דביון מקיפין אתכם מבחוץ“, ובמילים „ורדו בכך שונאיכם“ הכוונה היא לאלו אשר „מחפשים אחר המטמוניות שלכם“.

אצל „אויב“ ששנאתו היא שנאה גלויה בלבד, ייתכן, שמטרתו רק להשמר שהאחר לא יוכל להזיק לו, ולכן הוא מסתפק ב„מקיפין אתכם מבחוץ“.

ולעומת זאת מטרתו של ה„שונא“, ששנאתו טמונה בלב, היא לרדוף ולהזיק לאחר, ולכן אין שונאים אלו מסתפקים בהיותם „מקיפין אתכם מבחוץ“, אלא הם „מחפשים אחר המטמוניות שלכם“.

ז. „משנאיך אלו הרודפים“

לפי זה ניתן להבין את השינוי בלשון רש"י בפירושו לפסוקנו: „ויפוצו אויביך, המכונסין. וינוסו משנאיך, אלו הרודפים“:

ההסבר ש„ויפוצו אויביך“ הכוונה היא ל„המכונסין“ אינו תלוי רק בתואר „אויביך“ – כי יש מספר דרכים שבהן יכולים האויבים לנהל את מלחמתם: לעתים מוטב להם להיות מכונסים, ולעתים כדאי להם, לצורך תכסיסי המלחמה, להתפצל למספר מחנות.

ולכן אין רש"י יכול לומר „ויפוצו אויביך

30 שופטים יט, ד. ועד"ז שם, ו. וראה שם, יא: שונא לרעהו וארב לו (וברש"י שם).

31 כו, יז.

32 „אגדה בתו"כ“ – אבל מכיון שהובא בפרש"י עה"ת היא „אגדה המיישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו“ (רש"י בראשית ג, ת. ועוד).

33 דלא כמ"ש בערה"כ שם (ע"פ פרש"י דילן) ד„אויבים נק' המכונסים“.

34 ראה עד"ז בתולדות אדם לספרי כאן. ובפרט שכאן נאמר „משנאיך“ (ולא „שונאיך“) – שמורה על עשיית השנאה בחזק, כמ"ש בספרי דבי רב לספרי כאן.

34* ע"פ המבואר בפנים תומתק הגירסא בא' מכת"י רש"י (שתח"י) שהד"ה בפרש"י זה הוא רק „משנאיך“ (ולא – „וינוסו משנאיך“).

35 ראה עד"ז חת"ס עה"ת כאן. – השייכות דד"ה זה בפרש"י לד"ה שלפניו, מודגשת עוד יותר להגירסא בדפוס שני דרש"י, שבד"ה משנאיך חוזר עוה"פ „אלו הרודפין את ישראל והשונאין“. אבל להעיר שבא' מכת"י רש"י (שתח"י) הגירסא: ד"א משנאיך אלו ששונאין כו'.

יא. "קומה הוי" יורד להעלם העולם

אך כדי שתבוא הישועה בפועל, כדי שיתקיים, יפוצו אויבך וינוסו משנאיך" כאן למטה, נמשך הענין של "קומה הוי" כאן למטה, עד להעלם שבעולם הזה. וזהו הסדר של שלשת הכינויים הללו של הקדוש-ברוך-הוא:

בחומש – העיקר של התורה שבכתב – מאיר השורש⁴⁷ והרמז⁴⁸ של כל דבר, ולכן נאמר "קומה הוי", שדוקא משם נובע הענין של "יפוצו אויבך...".

בכתובים – שבהם נמשכים הענינים שבתורה למטה יותר⁴⁹, אך עדיין זהו חלק של התורה שבכתב – נאמר "יקום אלקים", שהענין של "קומה הוי" נמשך לשם אלקים⁵⁰, ואז נגרם ענין של "יקום אלקים". אמנם, אלקים הוא שם קדוש⁵¹, אבל הוא בלשון רבים⁵² וזהו שרש ומקור להעלם⁵³ של העולם⁵⁴.

ובתורה שבעל פה – שזוהי הדרגה שבה נמשכת התורה ויורדת להשגתו ולהבנתו של המקבל – מופיע הכינוי "מי שאמר והיה העולם": כאן כבר מדובר על הדרגה של עולם, מלשון העלם. אמנם, יודעים שישנו מי, שאמר והיה העולם, אך הוא רק בגדר "מי שאמר – בלשון הדעלם ונסתר "מי" – והיה העולם". ועל ידי כך שהענין של "קומה הוי" נמשך אל תוך העלם העולם, נגרם "יפוצו אויבך וינוסו משנאיך" בפועל.

47 כלי אומנתו של הבורא כי, ברא עלמא" ע"י אסתכל באורייתא" (ב"ר בתחלתו. זח"ב קסא, א"ב).
48 דליכא מידי דלא רמיזא באורייתא (ראה זח"ג רכא, א).

49 כמובן ממחול (תענית ט, א) מי איכא מידי דכתיבי בכתובי דלא רמיזי באורייתא. ולהעיר שדברי קבלה אין להם כ"כ תוקף כדברי תורה (ראה אנציקלופדי תלמודית ע' דברי קבלה. ושי"ג). ועוד.

50 להעיר ג"כ דודו (נעים זמירות ישראל) הוא בחי' שם אלקים (אה"ת שם ע' שעז – מעבה"ק).

51 שבעות לה, סע"א.

52 רש"י וירא כ, יג, וישלח לה, ז.

53 בגימט' הטבע (פרדס שיי"ב פ"ב. שער היחודה"א רפ"ו. ובש"ל"ה (פט), א) משמע קצת כ"ה בורה, מל' טבעו בארץ (ש"ת ח"צ ס"ח, הובא בלקו"ת ראה כב, ג).
54 ראה שער היחודה"א שם. ובכ"מ.

55 ראה זח"א, ב ואילך. לק"ת במדבר יד, ד. ועוד.

בפנימיות הענינים לכך שהתורה מדברת כאן על "יפוצו אויבך" ועל "משנאיך", של הקב"ה, הוא משום שמדובר כאן על מצב שבו יש פגם בעבודתם הרוחנית של בני ישראל, כפי שרומז רש"י בפירושו על "ויהי בנסוע הארון", ש"נכתב כאן כדי להפסיק בין פורענות לפורעניות": הפסוק "קומה ה" בא כדי להפסיק ולבטל את הפורעניות המגיעות משום פגם בעבודת בני ישראל –

ולכן אין הישועה מגיעה מפני מעלת העבודה הרוחנית של ישראל, אלא מפני שהאוייב והשונא את ישראל הוא – "אויבך" ו"משנאיך". במילים אחרות: אם יראו אומות העולם שביכולתם לפגוע ר"ל בישראל – אשר הם, עם סגולה – והקב"ה לא יעזור להם ר"ל, הרי זה חילול השם. אומות העולם אינם בודקים ומחשבים אם בני ישראל הם שלמים בתורה ומצוות או (ר"ל) הפוך, הם יודעים רק את זאת שישיראל הם בניו של הקב"ה – ולכן "לא לנו ה'.. כי לשמך תן כבוד..."⁴¹, שלא יהא שמי הגדול מחולל בגויים⁴².

וזהו התפלה "קומה הוי" ויפוצו...": כדי שיהיה "יפוצו אויבך וינוסו משנאיך" צריך להגלות הקשר בין ישראל לקב"ה אשר שום דבר בעולם לא יוכל להחלישו, ואשר משום כך, בכל מצב שיהיו ישראל שרויים בו, תמיד "להחליפם באומה אחרת איני יכול"⁴³, כי אז מתגלה כיצד שונאי ישראל הם "משנאיך" (והרי ישראל וקודש-ברוך-הוא כולא חד), וממילא נגרם "יפוצו אויבך וינוסו משנאיך"⁴⁴ –

וזאת על ידי "קומה הוי" – נגרמת "קימה" ועליה של שם הוי"⁴⁵ לדרגה שמעל להתהוות העולם, שמעל לסדר ההשתלשלות, אשר שם קיים הענין של "ואוהב את יעקב"⁴⁶ דוקא.

41 תהלים קטו, א.

42 יחזקאל לו, כג. ועוד ע"ז.

43 רות רבה פתיחתא ג.

44 עפ"ז יש לבאר ע"ד הרמז הא שפ' ויהי בנסוע הוא ספר בפ"ע בלי שום מצוה (ראה כלי יקר כאן) – כי ענין זה הוא מצד התקשרות העצמית דבני" והקב"ה שלמעלה מתומו"צ.

45 ראה אה"ת פרשתנו עה"פ (כר"ך ה' ע' א'תקצ"א ב).

46 מלאכי א, ב. וראה אה"ת פרשתנו עה"פ (ע' שעג. שעז"ח).

ולא רק על ידי ש"קמים על ישראל", ולכן אין רש"י יכול לומר באופן סתמי, כפרשתנו: קמ"ך – אלו הקמים על ישראל.

אלא כוונת רש"י היא לבאר את המילה "קמ"ך" בפסוק זה, של שירת הים, שבו שבחו והודו ישראל לקב"ה על אשר "מרכבות פרעה וחילו ירה בים..."³⁹: מי הם אלו שפסוק זה מכנה אותם כאן בתואר "קמ"ך" – אלו אשר "קמים על ישראל". ולכן מאריך רש"י בלשונו: "הקמים נגדך (והוא מבאר) ומי הם הקמים כנגדו (למה הכוונה בפסוק זה) אלו הקמים על ישראל".

היכן מוצאים מקום נוסף שבו "הקמים על ישראל" נכללים בסוג של "קמים כנגדו" – לכך מביא רש"י דוגמא (וכן הוא אומר) מפסוק נוסף: "כי הנה אויבך יהמיון, ומה היא ההמיה, על עמך יערימו סוד, ועל זה קורא אותם אויבו של מקום". מכך רואים, שמשום ההמיה והמעשים של "על עמך יערימו סוד", בגלל זה ("ועל זה) קורא אותם אויבו של מקום".

לעומת זאת בפרשתנו מתכוון רש"י להוכיח ש"משנאיך אלו שונאי ישראל", ולכן הוא מביא הוכחה – "שנאמר" – מן הפסוק "משנאיך נשאו ראש ומי הם על עמך יערימו סוד", כדלעיל.

י. גילוי התקשרות ישראל לה'

מיינה של תורה שבפירוש רש"י זה:

בדומה לפסוק "קומה ה' ויפוצו אויבך וינוסו משנאיך מפניך" מופיע גם בתהלים⁴⁰ הפסוק: "יקום אלקים ויפוצו אויבו וינוסו משנאו מפניו", אך יש הבדל ביניהם: בחומש נאמר "קומה הוי", ואילו בתהלים נאמר "יקום אלקים".

יוצא, אפוא, שבקשר לענין זה מוזכר הקדוש-ברוך-הוא בשלשה כינויים: בחומש נאמר "הוי", בכתובים נאמר "אלקים", ובתורה שבעל-פה – בספרי וברש"י – נאמר "מי שאמר והיה העולם".

ויש לומר, שההסבר לכך הוא: ההסבר

39 בשלח טו, ד.

40 סה, ב. וראה ראב"ע שם. מדרש תהלים שם. ועוד. וראה אה"ת פרשתנו עה"פ (ע' שעז).

שיש בלבם שנאה כלפי הקדוש-ברוך-הוא, ואשר עסוקים תמיד ברדיפה וכדומה?

לכן מתבטא כאן רש"י בפירושו בביטוי "מי שאמר והיה העולם" – כדי להדגיש עד כמה אין מתאים לומר שתהיה לאדם שנאה כלפי הקדוש-ברוך-הוא – שהרי הוא "מי שאמר והיה העולם", ולכן: (א) כיצד ייתכן שתהיה לאדם שנאה כבושה בלבו כנגד מי (שגם הוא מאמין)³⁶ שהוא בראו ומעניק לו את חיותו? (ב) יותר מכך: כיון שמדובר כאן על "מי שאמר והיה העולם" – כיצד ייתכן בכלל שבשר ודם יוכל "לרדוף" את הקדוש-ברוך-הוא?

על כך משיב רש"י: "משנאיך – אלו שונאי ישראל": במילה "משנאיך" (בכל מקום³⁷), הכוונה היא לשונאי ישראל. כלומר, אכן לא ייתכן שנאה כבושה בלב כנגד "מי שאמר והיה העולם", אך מי ש"שונא את ישראל", מי שיש בלבו שנאה עמוקה כלפי ישראל, כפי שכבר מביא רש"י בפירושו³⁸, הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב", הרי הוא ממילא "שונא את מי שאמר והיה העולם".

ועל כך (ש"משנאיך אלו שונאי ישראל"), חייב רש"י להביא הוכחה מפסוק: "שנאמר משנאיך נשאו ראש, ומי הם, על עמך יערימו סוד" – מכך רואים, שמי הם "משנאיך" – אלו אשר "על עמך יערימו סוד".

ט. "קמ"ך" – בפסוק זה

לפי זה יובנו גם הבדלי הניסוח בין פירוש רש"י כאן לבין פירושו על "תהרוס קמ"ך":

בפסוק "תהרוס קמ"ך" אין רש"י מתכוון לומר שהמשמעות של "קמ"ך" באופן כללי היא "הקמים על ישראל", כי, כדלעיל, ייתכן מציאות של "קמ"ך" (ואפילו "אויבך") כנגד ה'

36 דאל"כ איך שייך לומר שהוא שונא להקב"ה.

37 היינו כשתיבת "שונא" (וכי"ו) באה להדגיש השנאה הכבושה בלב (בניגוד לאויב), כבנדר"ד ששנאה גלו" כבר אמורה בלשון "אויבך" שלפנ"ו. וכ"ה גם בהכתוב שמביא לרא"י "משנאיך נשאו ראש" (שבא לאחר "כי הנה אויבך יהמיון"). וראה יתרו כ, ה. ס"פ ואתחנן. האזינו לב, מא. ואכ"מ.

38 וישלח לג, ד. נת' בלקו"ש (המתורגם) ח"כ ע' 159 ואילך.